

074

oppdragsmelding

Overnattingsnæringen i
vinterolympiade-fylket Oppland
-en næring med høyrisiko-
bedrifter og lav vekst?

Jon Teigland

NINA

NORSK INSTITUTT FOR NATURFORSKNING

Overnattingsnæringen i vinterolympiade-fylket Oppland -en næring med høyrisiko- bedrifter og lav vekst?

Jon Teigland

NINA's publikasjoner
OL-fylket Oppland - Reiseliv

Dokumentasjon av
overnattingsnæringens
økonomiske situasjon
og utvikling i
vertskapskommunen
og vertskapsfylket for
vinter-OL 1994.

NINA oppdragsmelding 74:1-27

ISSN 0802-4103
ISBN 82-426-0140-2

Klassifisering av
publikasjonen:

Norsk: Reiseliv -
OL-effekter -
konsekvensvurdering

Engelsk: Tourism - effects of
Olympic Game -impact studies

Rettighetshaver:
NINA (Norsk institutt for
naturforskning)

Redaksjon:
Jon Teigland

Opplag: 40

Kontaktadresse:
NINA-Lillehammer
Fåberggt. 106
N-2600 Lillehammer
Tlf. 062-60611

Referat

Teigland, Jon. 1991

OL-fylket Oppland - Reiseliv

Dokumentasjon av overnattingsnæringens økonomiske situasjon og utvikling i vertskapskommunen og vertskapsfylket for vinter-OL 1994.

NINA oppdragsmelding 74

NINA-Lillehammer foretok store undersøkelser av friluftslivets situasjon i Lillehammer i 1986-87 før OL-vedtaket. Denne rapporten er del av undersøkelsene etter OL-vedtaket som skal klarlegge de direkte og indirekte effektene av OL-anleggene og OL-arrangementet for friluftsliv og reiseliv.

Disse effektene vil være knyttet til et komplisert samspill av lokale-, regionale-, nasjonale- og internasjonale endringsprosesser av kortsiktig og langsiktig karakter. På lokalt og regionalt nivå er markedsutviklingen for overnattingsbedriftenes tjenester og bedriftenes økonomiske evne til videreutvikling, to sentrale faktorer. Det er disse to faktorene denne rapporten begrenser seg til å dokumentere utviklingen av.

Overnattingsnæringens økonomiske situasjoner er belyst og vurdert ved hjelp av Norges Banks sine regnskapstall for bedrifter med støtte fra Distriktenes Utbyggingsfond. Datamaterialet viser at 2/3 av overnattingsbedriftene i vertskapsfylket for OL er høyrisiko-bedrifter, med negativ økonomisk utvikling fra 1987 til 1990. Det er høyfjellshotell og fjellstuer som har hatt størst økonomiske problemer de siste årene. Problemene har sammenheng med vesentlig reduserte driftsinntekter og økt gjeldsbelastning.

Nedgangen i driftsinntektene har dels sammenheng med redusert trafikk i 1988-89 og endring i gjestestrukturen. Den langsiktige trafikktutviklingen har dessuten vokst svakere enn overnattingskapasiteten, med redusert kapasitetsutnyttelse hvert år fra 1987 av både i vertskapskommunen, OL-regionen, vertskapsfylket og innlandsfylkene generelt. En av effektene av denne utviklingen er i tillegg et klart prispress som også påvirker bedriftenes økonomiske situasjon.

Konsekvensene av denne markedssituasjonen er lav evne og interesse hos de eksisterende bedriftene og finansierings-institusjonene til kapasitetsutvidelser. En overnattingsutbygging for å dekke kortsiktige behov før og under vinter-OL i 1994, kan sannsynligvis få negative effekter for eksisterende bedrifter, hvis ikke det blir langsiktig markedsgrunnlag for kapasitetsutvidelsene. Erfaringene tilsier særlig forsiktighet med utbygging av høyfjellshotell og fjellstuer i OL-regionen.

NINA-Lillehammer, Fåberggt. 106, 2600 Lillehammer

Abstract

Teigland, Jon. 1991.

The 1994 winter-olympic game region - tourism.

Documentation of the economic situation in the accomodation sector in the host-community and host-region for the 1994 winter-olympic game.

NINA-Lillehammer carried out extensive recreation surveys in Lillehammer before Lillehammer was chosen as the host of the Winter-Olympic Games in 1994. This report is part of the studies "after" the decision, was made to host the olympic games, which will investigate the direct and indirect impacts of the 1994 Games on outdoor recreation and tourism.

These impacts will be tied to a complicated interaction of local-, regional-, national- and international change of short- and long-term character. On local and regional level, two important factors will be the market developments and the economical strenght and vulnerability of the accomodation sector. This report is documenting the development of these two factors.

The strenght of the accomodation sector in the host-community and region is evaluated by means of a system developed by the Norwegian National Bank, and data from a national database with accounts from accomodation companies. The information from the National Bank shows that 2/3 of the accomodation companies in the host-region were high-risk-companies from an investors point of view in 1989, with negative owners capital, lower incomes than running expences, and negative developments in liquid resources from 1987 to 1989. It is especially hotels and parahotels in the mountains which have had problems. The problems are connected with reduced incomes and increased debts.

The reduced incomes are partly connected with reduced traffic in 1987-88 and a change in the guest-structure. The traffic has grown less than the accomodation-capacity, with a growing oversupply each year since 1987 both in the host-community, host-region and the interior eastern parts of Norway. One effect of this development is reduced prices, which also influences the economy of the accomodation companies.

The total-effect of this market situation is a weak and vulnerable accomodation sector with low ability and interest in increasing the accomodation-capacity. A large increase in new accomodation facilities to solve short-term accomodation needs before and during the winter-Olympic Game, can therefore most probably have negative effects for the existing accomodation companies, if a long-term growth in traffic does not take place. So far the long-term growth rate in the traffic is approximatily 1 percent per year.

NINA-Lillehammer, Fåberggt. 106, 2600 Lillehammer.

Forord

Denne rapporten dokumenterer den økonomiske situasjon og trafikktutvikling for overnattingsnæringen i vertskapskommunen og vertskapsfylket for vinter-OL i 1994.

Rapporten har et kortsiktig og et langsiktig formål. For det første kan dokumentasjonen være nyttige for de vurderinger som pågår når det gjelder overnattingsutbygging i forbindelse med de vinter-olympiske lekene. Rapporten er også et ledd i et mer langsiktig arbeide med å klarlegge hvilke direkte og indirekte effekter vinter-OL har for friluftslivets og reiselivets del. Disse effektene er knyttet til et komplisert samspill av endringsprosesser både lokalt, regionalt, nasjonalt og internasjonalt. Det å klarlegge årsakene til endringer eller mangel på endringer er vesentlig for å forstå det som skjer.

Før OL-vedtaket foretok NINA-Lillehammer større undersøkelser av friluftslivets situasjon i Lillehammer kommune og i Mesnadalen spesielt, hvor OL-parken er lokalisert. Disse undersøkelsene gir et sjeldent grunnlag for å belyse de effektene OL-anleggene og turistutbyggingen faktisk får for friluftsliv og reiseliv. Rapporten er derfor en del av arbeidet med å videreføre "førundersøkelsene" med "etterundersøkelser", og er som tidligere finansiert av midler fra Miljøvern-departementet, Direktoratet for naturforvaltning og Miljøvern-avdelingen hos Fylkesmannen i Oppland.

Regnskapstallene som viser den økonomiske situasjonen og utviklingen er stilt til disposisjon av Norges Bank - Lillehammer. Statistisk Sentralbyrå - Kongsvinger, har levert gjestedøgnstatistikken. Knut Åge Pedersen, Norges Bank har gitt nyttige kommentarer til et første utkast til denne rapporten. Dosent Hans Øy, Telemark Distriktshøgskole har kommentert den siste utgaven.

Eventuelle feil og mangler er imidlertid forfatterens ansvar.

Jon Teigland

Lillehammer, mai 1991

Sammendrag

1. Bakgrunn

Den norske Plan og bygningsloven har innført et krav om konsekvensanalyse ved alle større prosjekter som kan få miljøkonsekvenser. Konsekvenser for friluftslivet er nevnt spesielt som et viktig emne å få utredet. Det er imidlertid lite erfaringsmateriale å bygge slike konsekvensanalyser på i form av godt dokumenterte undersøkelser før og etter større naturinngrep. Et av de få stedene hvor slike før-undersøkelser er foretatt i Norge er i Lillehammer-området, hvor NINA-Lillehammer i 1986-87 kartla friluftslivets situasjon som del av et tiltaksprosjekt. OL-tildelingen i 1988 åpner derved en sjelden mulighet for å følge et større prosjekt over tid med dokumentasjon av hvilke direkte og indirekte effekter OL eventuelt får.

Effektene av OL kan eventuelt berøre et større influensområde enn vertskapskommunene for OL, og vil trolig være del av et komplisert samspill mellom lokale, regionale, nasjonale og internasjonale endringsprosesser av kort- og langsiktig karakter. På kort sikt vil økt overnattingskapasitet i Oslo-regionen og endringer i Norges økonomi være viktig. På lengre sikt kan økt miljøbevissthet i de store befolkningskonsentrasjonene i Europa, økt ferieuttak og et åpnere Europa være vesentlig.

Denne rapporten konsentrerer seg om noen lokale og regionale endringer.

Dokumentasjonen av denne lokale og regionale utviklingen er en nødvendig, men ikke tilstrekkelig del av arbeidet med å bedre grunnlaget for konsekvensanalyser. Skal denne erfaringsinnsamlingen ved hjelp av undersøkelser før og etter OL ha overføringsverdi til andre geografiske områder, må årsakene til eventuelle endringer eller mangel på endring klarlegges mest mulig. Utviklingen innenfor reiselivs-næringen lokalt og regionalt vil da være et sentralt tema, og spesielt å forstå denne næringens markedssituasjon og økonomiske evne til videreutvikling i OL-fylket. Det er disse to faktorene som her blir nærmere dokumentert.

2. Overnattingsbedriftenes økonomiske situasjon er risikofyllt.

Norges Bank har utviklet et vurderingssystem som på en enkel måte fanger opp den økonomiske situasjon og utvikling i næringslivet. Systemet innebærer at bedriftene blir inndelt i ulike risikogrupper etter hvor sårbare bedriftene er økonomisk, med de mest sårbare klassifisert som høyrisiko-bedrifter.

Norges Bank har stilt dette systemet og regnskapstall fra DU's overnattingsbedrifter i Oppland til disposisjon for arbeidet med denne analysen. På den måten at Norges Bank har kjørt ut samlet regnskapsoversikt for grupper av bedrifter for årene 1987-1989, og delvis 1990, som så er systematisert og gjort mer oversiktlig i denne rapporten. Disse DU-bedriftene utgjorde ca 60 prosent av alle overnattingsbedriftene med 20 senger eller mer i Oppland fylke.

Regnskapstallene viser at bare 10-20 prosent av DU's overnattingsbedrifter i Oppland fylke var i en økonomisk god situasjon i 1989, på den måten at de representerte en begrenset eller lav tapsrisiko for kredittinstitusjoner. Disse relativt få gode overnattingsbedriftene var fordelt over hele fylket og alle typer av

overnattingsformer. Valdres var imidlertid et område med noe flere økonomisk sikre bedrifter enn ellers i Oppland, i og med at hver fjerde overnattingsbedrift med DU-støtte i dette området representerte lav tapsrisiko.

2.1 Flertallet av overnattingsbedriftene er høyrisikobedrifter

Flertallet (2/3) av overnattingsbedriftene i fylket var imidlertid klare høyrisikobedrifter i 1989, med lavere inntekter enn produksjonskostnader, lav eller negativ egenkapital og/eller så svak inntjening at det var problemer med å betale avdrag på lån. Det var høyfjellshotellene og fjellstuene som hadde størst andel av slike høyrisikobedrifter med rundt 70 prosent i høyrisiko-gruppen. 1/4 av høyfjellshotellene var dengang sågar svært risikoutsatte, dvs. de hadde både negativ egenkapital, negativ inntjening og samtidig en negativ likviditetsutvikling.

2.2 Problemene er størst i deler av OL-regionen

Problemene var i 1989 klart størst i Sør- og Midt-Gudbrandsdalen, hvor 70-75 prosent av DU's overnattingsbedrifter var høyrisiko-bedrifter. Aller vanskeligst var det blant Midt-Gudbrandsdalsbedriftene hvor nesten 40 prosent var svært risikofylte det året, i den forstand at de hadde både negativ inntjening, negativ eller svak egenkapital og samtidig hadde negativ likviditetsutvikling. De rimeligere overnattingstilbudene i Oppland hadde noe bedre økonomi enn de andre.

Problemene har sammenheng med flere endringer i økonomien. For det første sank driftsinntektene for DU's overnattingsbedrifter generelt i Oppland sterkt fra 1987 til 1989. Inntektene sank med hele 17 prosent korrigert for inflasjonen. Den kortsiktige og langsiktige gjelden økte samtidig vesentlig med hele 29 prosent.

Utviklingen i Nord-Gudbrandsdalen var ikke så negativ som i resten av fylket i perioden 1987-1989. Driftsinntektene for overnattingsbedriftene i nord-dalen sank ikke slik som ellers i fylket, men økte svakt med 1 prosent fra 1987 til 1989 når inflasjonen blir korrigert. Gjelden økte dessuten også bare svakt. Midt-Gudbrandsdalsbedriftene hadde den motsatte utvikling med betydelig inntektsfall, samtidig som de økte gjelden med 82 prosent.

Den økonomiske utviklingen har spesielt vært negativ for høyfjellshotellene, og best for fjellstuene, noe som er med på å forklare hvorfor enkelte deler av fylket med mange fjellstuer eller høyfjellshotell, har ulik utvikling.

2.3 Den økonomiske situasjonen har neppe bedret seg i 1990

Den negative utviklingen har sannsynligvis fortsatt også i 1990, men regnskapstall fra 1990 foreligger ikke fra alle DU's overnattingsbedrifter når denne rapporten skrives. Norges Bank har imidlertid frigitt tall fra 25 overnattingsbedrifter i Oppland fra 1990. Disse 1990-tallene omfatter en større andel rimeligere overnattingstilbud, noe som kan tilsi at resultatene kan gi et mer positivt bilde enn riktig er hvis de dyrere tilbudene fortsatt har størst problemer. Disse regnskapstallene viser at den økonomiske situasjonen neppe bedret seg i 1990 for DU-bedriftene. Driftsinntektene sank med mer enn 10 prosent også i 1990, korrigert for inflasjonen. Den langsiktige gjelden økte samtidig med 15 prosent for disse 25 bedriftene.

3. Trafikkutviklingen i Oppland har vært svak i lengre tid.

3.1 Lav vekst og endring i gjestestrukturen

Ny statistikk som Statistisk Sentralbyrå har kjørt ut for NINA-Lillehammer viser at det kun har vært en beskjeden langtidsvekst i gjestedøgnene ved overnattingsbedriftene i Oppland. Veksten i den siste halvdel av 1980-årene har vært på rundt 1 prosent pr år, også for campingsektoren. Når bedriftene derfor har fått økonomiske problemer skyldes det ikke noen langsiktig nedgang i etterspørselen samlet sett. Men statistikken fra SSB viser at det har vært en viss forskyvning av trafikken fra mer betalingsdyktige kunder på kurs og konferanser til mere fritidstrafikk. Nedgangen i kurs- og konferansetrafikken i Oppland var på hele 18 prosent fra 1988 til 1990.

I tillegg til endring i gjestestrukturen har kapasiteten blitt utvidet for mye i forhold til langtidsutviklingen i etterspørselen. Kapasitetsutvidelser kom til dels på et lite gunstig tidspunkt, dvs. når etterspørselen begynte å gå ned i 1987-1988 eller endret sammensetning, med økende overkapasitet og prispress som resultat.

3.2 Kapasitetsutnyttelsen har gått ned hvert år fra 1987 av

Kapasitetsutvidelsene har hatt form av både flere senger og noe lengre åpningstid, og har vært spesielt sterk i Midt-Gudbrandsdalen, med vekst på hele 26 prosent i 1990. Kapasitetsutnyttelsen i Midt-Gudbrandsdalen har derfor gått ned også i 1990, på tross av vesentlig trafikkvekst det året.

Kapasitetsutnyttelsen har forøvrig gått ned hvert eneste år siden 1987 for overnattingsbedriftene både i Lillehammer, OL-regionen, Oppland fylke og i innlandsfylkene generelt med få unntak. Resultatet er at kapasitetsutnyttelsen nå er nede på rundt 45 prosent, for de dagene som overnattingsbedriftene er åpne. 55 prosent av den eksisterende kapasiteten er med andre ord ubenyttet.

3.3 Prispress

Nedgangen i kapasitetsutnyttelsen lokalt og regionalt, sammen med økt konkurranse fra utvidet overnattingsstilbud i Oslo-regionen, har trolig medvirket til et klart prispress. Prispresset har for overnattingsbedriftene i OL-kommunene og Midt-Gudbrandsdalen ført til at de kun har økt prisene i takt med inflasjonen, og ikke i takt med kostnadene slik overnattingsbedrifter i Norge generelt gjorde fra 1987 til 1989. I forhold til overnattingsbedriftene generelt i Norge har derfor overnattingsbedriftene i DU's OL-kommuner og Midt-Gudbrandsdalen måtte akseptere 7-8 % reduserte inntekter pr. gjestedøgn i den perioden.

3.4 Foreløpig effekter av OL

Tildelingen av vinter-OL ser ikke ut til å ha påvirket den geografiske fordelingen av overnattingstrafikken i vesentlig grad foreløpig. I 1990 hadde overnattingsbedriftene med 20 senger og mer i Lillehammer kommune nesten 20 prosent lavere gjestedøgnstall enn i 1987, noe som var en nedgang klart sterkere enn for overnattingsbedrifter generelt i innlandsfylkene. Den sterke nedgangen i trafikken til OL-kommunen faller sammen med en kapasitetsutvidelse som i innlandsfylkene generelt, men med den effekt at Lillehammer kommune har den klart største nedgangen i beleggsprosent. OL-arrangementets viktigste effekt i

vertskapskommunen så langt kan derfor ha vært å dempe en enda sterkere nedgang i gjestedøgnstallene og kapasitetsutnyttelsen, hvis ikke OL-vedtaket hadde kommet. Det er imidlertid mulig at vinter-OL har bidratt til at overnattingsbedriftene i Sør-Gudbrandsdalen forøvrig har fått en sterkere vekst enn ellers i innlandsfylkene. Både bedriftene der og i Midt-Gudbrandsdalen hadde en vekst som brakte gjestedøgnstallene i 1990 opp til eller over 1987-nivå.

4. Vurderinger ut fra rapportens kortsiktige og langsiktige formål

Denne dokumentasjonen kan trolig gi bidrag til de vurderinger som pågår når det gjelder overnattingsutbygging i forbindelse med vinter-OL i 1994. Av viktige momenter er den lave kapasitetsutnyttelsen hvor 55 prosent av tilbudt kapasitet er ubenyttet både i vertskapskommunen, OL-regionen og i hele innlandsområdet. Den lave kapasitetsutnyttelsen tilsier at det neppe er markedsmessig grunnlag for kapasitetsutvidelser i Oppland fylke generelt på kort sikt.

Den store andelen av høyrisiko-bedrifter både i fylket og i OL-regionen viser nok dessuten at de eksisterende overnattingsbedriftene og finansierings-institusjonene neppe har økonomisk evne eller interesse av vesentlige kapasitets-utvidelser, før overnattingstrafikken eventuelt viser klare tegn på langsiktig vekst. At økonomien også i 1990 ser ut til å ha gått i negativ retning, med prispress, reduserte driftsinntekter og høyere gjeldsbelastning, bidrar nok også til dette. Sett fra de eksisterende bedriftenes side er det derfor viktig at eventuell permanent overnattingsutbygging i tilknytning til OL blir tilpasset den langsiktige markedsutviklingen volummessig, og ikke kortsiktig innkvarteringsbehov før og under selve arrangementet.

Nye overnattingstilbud som skal konkurrere på de eksisterende markedene må dessuten regne med en viss overkapasitet og prispress, hvis de ikke har klare konkurransefortrinn i forhold til eksisterende bedrifter, som f.eks. lokalisering tett opp til de nye OL-anleggene. De nye overnattingstilbudene som eventuelt blir bygd med henblikk på turisme etter OL, vil trolig med fordel kunne bygges ut trinnvis for å se ann markedsutviklingen. De bør dessuten utformes kvalitetsmessig og lokaliseres slik at tilbudene i mindre grad konkurrerer på de eksisterende markedene hvor det er overkapasitet og prispress, men i større grad betjener de nye markedene OL-anleggene kan gi. Erfaringsmaterialet tilsier at en særlig bør være forsiktig med utbygging av fullservicetilbud som høyfjellshotell og fjellstuer i OL-regionen.

Først etter vinter-OL i 1994 kan vi si noe sikkert om de direkte og indirekte effektene av OL for friluftsliv og reiseliv. Men hvis OL-prognosene om betydelig trafikkvekst og overnattingsutbygging viser seg å ha vært for optimistiske, er en hovedårsak trolig at planleggerne ikke i tilstrekkelig grad har tatt hensyn til overnattingsbedriftenes økonomiske situasjon og markedene som disse bedriftene og finansierings-institusjonene opererer på.

Innholdsfortegnelse

	Side
REFERAT	
ABSTRACT	
FORORD	
SAMMENDRAG	
1. INNLEDNING.....	1
1.1 Bakgrunn.....	1
1.2 Effekter av mega-begivenheter som vinter-OL.....	1
1.3 OL-prognosene.....	2
2. DEN ØKONOMISKE UTVIKLING FOR DU'S OVERNATTINGSBEDRIFTER	
I OPPLAND.....	4
2.1 Innledning.....	4
2.2 Norges Banks vurderingssystem.....	4
2.3 Begrensninger i datagrunnlaget.....	5
2.4 Omfanget av høyrisiko-overnattingsbedrifter var betydelig i 1989.....	6
2.5 De mest risikofylte DU-bedriftene var i 1989 i OL- regionen og Midt-Gudbrandsdalen.....	7
2.6 De rimeligere overnattingstilbudene hadde noe bedre økonomi enn andre av DU's overnattingsbedrifter i 1989.	8
2.7 Klar negativ utvikling i økonomiske nøkkeltall 1987-1989.....	11
2.8 Negativ økonomisk utvikling sannsynlig også i 1990.....	16
3. TRAFIKKUTVIKLINGEN FOR OVERNATTINGSBEDRIFTENE I OPPLAND....	17
3.1 Innledning.....	17
3.2 Datagrunnlaget.....	17
3.3 Veksten i overnattings-etterspørselen har vært svak....	18
3.4 Nedgang i kurs- og konferansetrafikken.....	19
3.5 Trafikkutviklingen i Oppland generelt og OL-regionen spesielt.....	21
3.6 Prispress.....	23
4. VURDERINGER UT FRA RAPPORTENS KORTSIKTIGE OG LANGSIKTIGE FORMÅL.....	27
REFERANSER.....	28

Tabelloversikt

	Side
Tab. 1: Overnattingsbedrifter i Oppland med DU-støtte/lån etter hovedtype og risikoklassifisering for 1989.....	7
Tab. 2: Overnattingsbedrifter i Oppland med DU-støtte/lån etter område og risikoklassifisering for 1989.....	8
Tab. 3: Overnattingsbedrifter i Oppland med DU-støtte/lån etter hovedtype og enkelte økonomiske nøkkeltall i 1989. Gjennomsnittstall for bedriftene. Mill. kroner.	9
Tab. 4: Overnattingsbedrifter i Oppland med DU-tilskudd/lån etter enkelte økonomiske nøkkeltall i 1989. Gjennomsnittstall for bedriftene. Mill. kroner.....	10
Tab. 5: DU's overnattingsbedrifter i Oppland. Endringer i økonomiske nøkkeltall 1987-1989 etter geografisk område. Mill. kroner. Løende priser.....	13
Tab. 6: DU's overnattingsbedrifter i Oppland. Endringer i økonomiske nøkkeltall 1987-1989 etter hovedtype av overnattingsbedrift. Mill. kroner. Løende priser....	15
Tab. 7: Samlet antall gjestedøgn ved overnattingsbedriftene i Oppland, utenom mer enkeltstående hytteutleie.....	19
Tab. 8: Trafikkutviklingen i Oppland for overnattingsbedrifter med 20 senger etter mer etter formål med oppholdet 1987-1990.....	20
Tab. 9: Trafikkutviklingen i innlandsfylkene, OL-regionen og Lillehammer 1987-1990. Absolutte antall gjestedøgn relative utviklingstall i forhold til 1987.....	22
Tab. 10: Utviklingen i sengekapasitet på årsbasis i innlandsfylkene, i Oppland og ulike deler av OL-regionen 1987-1990. Sengekapasiteten er her målt som samlet antall disponibelt senger de dagene som bedriftene er åpne. Absolutte tall og relativt til 1987.....	23
Tab. 11: Utviklingen i beleggsprosent på rom i innlandsfylkene, i Oppland og ulike deler av OL-regionen 1987-1990. Absolutte tall og i forhold til 1987.....	24
Tab. 12: Driftsinntekter, trafikkutvikling og driftsinntekter pr gjestedøgn for overnattingsbedrifter i Midt-Gudbrandsdalen 1987-1989. Løpende og inflasjonskorrigerede inntekter.....	25
Tab. 13: Driftsinntekter, trafikkutvikling og driftsinntekter pr gjestedøgn for overnattingsbedrifter i Sør-Gudbrandsdalen 1987-1989. Løpende og inflasjonskorrigerede inntekter.....	26

1. INNLEDNING

1.1. Bakgrunnen

Bakgrunnen for arbeidet med denne rapporten er at den norske Plan og bygningsloven har innført et krav om konsekvensanalyse ved alle større prosjekter som kan få miljøkonsekvenser. Konsekvensene for friluftslivet er nevnt spesielt som et av de sentrale emnene å få utredet. Et faglig problem i den forbindelse er at det er lite erfaringsmateriale å bygge på i form av godt dokumenterte undersøkelser av friluftslivets situasjon før og etter større naturinngrep. Dette er et problem også i forbindelse med utvikling av større idretts- og turistsentra.

Det som skjer med utgangspunkt i vinter-OL på Lillehammer og OL-parken i Mesnadalen ovenfor byen, vil derfor med nødvendige tilpasninger ha generell interesse for større prosjekter i andre deler av Norge og i utlandet. En av forutsetningene for at erfaringene kan overføres til andre prosjekt er imidlertid at en mer presist kan dokumentere eventuelle effekter. Det krever vanligvis undersøkelser både før og etter prosjektene er gjennomført. Slike før-undersøkelser av friluftslivets situasjon er i dette tilfelle gjennomført av NINA-Lillehammer i årene før OL-vedtaket i forbindelse med et forskningsprosjekt om tiltak for friluftslivet i Mesnadalen og Lillehammer kommune.

Å dokumentere hvilke endringer som eventuelt finner sted for friluftslivets og reiselivets del, er imidlertid ikke nok hvis en på tryggere grunn skal kunne overføre erfaringene til andre geografiske områder. Slik erfaringsoverføring krever dessuten at årsakene til eventuelle endringer i et område blir mest mulig klarlagt. Spesielt er det viktig å vurdere om effektene som blir observert kan skyldes andre viktige endringer som foregår i lokalt, regionalt, nasjonalt eller internasjonalt på samme tid, eller om endringene skyldes et samspill mellom flere ulike faktorer.

Denne rapporten er ledd i arbeidet med å klarlegge viktige forhold som påvirker reiselivets utvikling lokalt og regionalt og tilstrømmingen av ikke-lokale friluftslivsutøvere. Etterspørselsutviklingen for turistbedriftene og bedriftenes økonomiske evne til videreutvikling er to av grunnpilarene i utviklingen. Det er disse to faktorene som her blir dokumentert.

1.2 Effekter av mega-begivenheter som vinter-OL.

Mega-begivenheter har blitt definert som arrangement med et stort antall deltakere og tilskuere, samt verdensomspennende publisitet. De vinterolympiske lekene er av noen sett på som en type av slike megabegivenheter som har spesielt omfattende effekt for turistnæringen, siden turister i større grad praktiserer sportsaktiviteter i vinterferiene enn når de tar ferier ellers i året (Socher og Tschurtschenthaler 1987).

Mega-begivenheter har imidlertid neppe bare turisteffekter, men kan bli sett på som som et virkemiddel for regional utvikling generelt. En vesentlig årsak er at slike engangs-begivenheter som vinter-olympiske leker ofte forutsetter utbygging av ny infra-struktur og etablering av ny kompetanse ut over turistsektoren. Investeringene i infrastruktur og arrangementet i seg selv vil dessuten kunne virke som et konsentrert sjokk til økonomien i en vertskapsby, med muligheter til å starte opp

utviklingsprosesser i stagnerende regioner. Effekten av den konsentrerte aktiviteten vil nok imidlertid ha avtagende økonomisk virkning over tid.

De nye anleggene kan imidlertid ha en varig effekt da anleggene kan gjøre vertskapsbyen og området rundt mer attraktivt for turister. Mediaomtalen av begivenheten vil mest sannsynlig også øke bevisstheten og klargjøre det bilde som folk har av vertskapsområdet. På den måten kan arrangementet virke som en positiv markedsføring i turistsammenheng, ikke bare for arrangørstedet, men også for regionen og vertskapsnasjonen.

1.3 OL-prognosene.

Ulike analyser og offentlige planer i forbindelse med vinter-OL på Lillehammer i 1994 viser at de lokale og regionale forventningene om store turist-effekter er meget framtreddende. Disse forventningene går på at OL skal øke turistrfikken både før og etter arrangementet, at effektene skal være volummessig store og langsiktige, og at de dessuten skal påvirke et stort geografisk område. Med andre ord er det forventet at denne mega-begivenheten i tillegg til å berøre et stort influensområde, dessuten skal ha effekter med lang varighet, dvs. lang "halveringstid".

Forventningene er konkretisert i forbindelse med OL-planleggingen fra ulike hold og fått form av prognoser, målsettinger eller "regnestykker" for utviklingen for reiselivsnæringen, både før og etter OL-arrangementet.

I Reiselivsplanen for Oppland fylke fra året etter OL-tildelingen (1989) er det (sitat): "lagt til grunn en ambisiøs utvikling i reisetrafikken som innebærer at en kan nå et nivå på 3 millioner gjestedøgn etter OL-94" for Oppland fylke, utenom campingsektoren eller en vekst på nesten 90 prosent. I et regneeksempel er dette i planutkastet tallfestet til å utgjøre et vekst på i alt 1.4 millioner flere gjestedøgn utenom camping i Oppland fram til 1995, eller ca 230.000 flere gjestedøgn pr år. 75 prosent av denne veksten i Oppland, eller vel 1 million nye gjestedøgn, er tenkt å komme i form av økt ferie- og fritidstrafikk. Og halvparten av hele veksten, eller 700.000 gjestedøgn, skal i følge disse prognosene komme i Midt- og Sør-Gudbrandsdalen, inkludert Lillehammer, noe som tilsvarer en vekst på nesten 120.000 flere gjestedøgn pr år i denne delen av Oppland i perioden 1989-1995.

En samfunnsøkonomisk analyse av effektene av OL-94 regner også med en vekst på vel 700.000 gjestedøgn år i OL-regionen fram til midten av 1990-årene og at effekten skal vare i 10 år etter OL (Hervik 1990). Begrepet OL-regionen omfattet da området fra og med Hamar-Gjøvik i sør til og med Nord-Fron i nord.

Reiselivsplanen for Lillehammer kommune fra Lillehammer Næringssselskap (1990) har som mål å øke trafikken med 250.000 gjestedøgn fra 1988 til år 2000, dvs. en vekst på ca 20.000 pr år, hvorav 60 prosent eller 150.000 gjestedøgn er forventet i form av økt ferie- og fritidstrafikk. Hvor mye av denne veksten som eventuelt er tenkt å komme før og etter OL i 1994 er ikke nevnt i planen. Et notat til Oppland fylkesting (Kamfjord 1989) regner imidlertid med (sitat): "en fordobling av gjestedøgnstallet i Lillehammer-området fram til 1994 (16 prosent økning pr år), og en 50% økning for resten av Oppland i samme periode (8% økning pr år). Dette vil i tilfelle gi samlet vel 60% prosent økning i trafikken i fylket fram til 1994"(sitat slutt).

Forventningene kommer imidlertid ikke bare tilsyne i offentlige planer og konsulentrapporter, men også til uttrykk som investeringsplaner fra private interessers side. En undersøkelse fra Østlandsforskning om dette viste at det høsten 1989 i alt var planer om 60 små og store prosjekter innenfor overnattings-sektoren, med opp mot 13 500 nye senger i OL-regionen (Vonlanthen og Dølvik 1990).

Om disse forventningene blir oppfylt eller ikke avhenger imidlertid neppe av private investorers eller planleggernes mål, ønsker eller regneeksempler, men av økonomiske og markedsmessige realiteter. De markedsmessige realitetene kan en få et klarere bilde av ved å undersøke erfaringene hittil når det gjelder reiselivsnæringen som vekstnæring i OL-regionen. En dokumentasjon av situasjonen og utviklingen når det gjelder bedriftsøkonomien i de eksisterende overnattingsbedriftene vil dessuten belyse om det er grunnlag for å forvente sterk satsing fra eksisterende bedrifter og nye private investorer når det gjelder utvidet kapasitet.

Denne rapporten er et forsøk på å skaffe fram best mulig dokumentasjon av den faktiske situasjon på disse to områdene, slik at det blir lettere å forutse utviklingen framover, og seinere også forstå hva som faktisk har skjedd.

2. DEN ØKONOMISKE UTVIKLING FOR DU'S OVERNATTINGSBEDRIFTER I OPPLAND

2.1 Innledning

Det ønskelige hadde vært å hatt tilgang til gode regnskapstall fra representative overnattingsbedrifter fra hele det området som eventuelt blir påvirket av vinter-OL. I praksis har det bare vært mulig å få tilgang til slike økonomiske data fra de bedrifter som har støtte fra Distriktenes Utbyggingsfond, og som er med i Norges Bank sin database for Oppland fylke. Dette har imidlertid hatt den klare fordel at en kan legge Norges Bank sitt vurderingssystem til grunn når det gjelder vurderingene av den økonomiske situasjonen for overnattingsbedriftene.

2.2 Norges Banks vurderingssystem

Norges Bank har med utgangspunkt i samarbeide med Distriktenes Utbyggingsfond, utviklet et vurderingssystem som på en enkel måte fanger opp den økonomiske utviklingen hos kunder i næringslivet. Systemet er basert på at en kredittinstitusjon har regnskapstall for minst 2 år fra en næringslivskunde, slik at en kan se hvordan økonomien for bedriften utvikler seg over tid. Systemet innebærer at bedriftene blir inndelt i ulike risiko-klasser etter hvor sårbar bedriften er økonomisk. I alt er det 8 risiko-klasser i Norges Bank sitt system med mulighet for finere inndeling i tilsammen 18 undergrupper. Finansmarkedsavdelingen ved bedriftsøkonomisk kontor i Norges Bank har omtalt systemet nærmere i et internt notat av 4.7.1990. Her skal kriteriene kun kort omtales.

De mest sårbare bedriftene er klassifisert i risikoklasse 1, 2 og 3, og blir samlet sett omtalt som **høy-risiko-bedrifter** i denne rapporten. Bedriftene i risikoklasse 1 og 2 omfatter bedrifter som har lavere inntekter på sine produkter enn kostnadene de har hatt med å produsere varene/tjenestene. Bedrifter i klasse 2 har imidlertid en relativt god egenkapitalandel, slik at de vanligvis kan ta opp lån en viss periode for å dekke driftstapene sine. Bedrifter i risikoklasse 1 har negativ egenkapital eller bare svak positiv egenkapital, og har derved minimalt å tære på. Hvis ikke bedriftene i klasse 1 bedrer sin inntjening raskt, er det bare et tidsspørsmål før de må innstille sin virksomhet. Noen av disse sistnevnte bedriftene er i en spesielt utsatt situasjon, fordi de både har negativ egenkapital, negativ inntjening eller selvfinansieringsevne og også har negativ utvikling likviditetsmessig. I denne rapporten blir derfor disse bedriftene omtalt som en spesiell risikogruppe med betegnelsen "**svært høy-risiko**" bedrifter.

Bedriftene i risikoklasse 3 har i motsetning til klasse 1 og 2 bedriftene en svak positiv inntjening, men inntjeningen er såvidt lav at de har problemer med å innfri sine avdragsforpliktelser på lån. Egenkapitalen er også svak, slik at de har liten handlefrihet. De er som bedrifter derfor utsatte.

Risikoklasse 4 er i følge Norges Banks vurdering (notat 4.7.1990) mindre risikopreget enn de tre foregående, men Norges Bank legger til: "Mulighetene for ytterligere opplåning og omstilling bør være tilstede. Bedriftene i denne gruppen har noe bedre tid på seg. Har imidlertid den negative utviklingen ... sin årsak i for lav inntjening

må det gjøres noe raskt."

Også blant bedrifter i risikoklasse 5 og 6 kan det være problembedrifter med lav inntjening eller egenkapital, med tilhørende tapsrisiko. For som Norges Bank sier: "... det vil alltid være en ikke uvesentlig risiko til bedrifter med negativ egenkapital". Først i risikoklasse 7 og 8 kommer bedrifter som går godt og som har begrenset eller lav tapsrisiko.

Norges Banks vurdering i internt notat av 4.7.1990 er at bedrifter i alle de fire første risikoklassene representerer en betydelig tapsrisiko. Siden bedriftene i risikoklasse 4 har noe bedre tid på seg til omstillinger er disse imidlertid ikke ført opp som høyrisiko-bedrifter i denne rapporten. Begrepet høyrisiko bedrifter som er brukt her, kunne derfor godt ha vært utvidet også til å omfatte bedrifter i risikoklasse 4. Den mer strenge avgrensningen av begrepet høyrisiko bedrifter i denne rapporten gjør at her inngår derved kun bedrifter som både har alvorlige problemer og har relativt kort tid på seg til å løse dem.

2.3 Begrensninger i datagrunnlaget

Dataene til denne delen av rapporten er framskaffet fra en database som Norges Bank har bygd opp med komplette årsregnskap fra bedrifter med lån/støtte hos Distriktenes Utbyggingsfond (DU). Kun DU-bedrifter som har levert regnskap både i 1987, 1988 og 1989 er med. Det betyr at dette er etablerte bedrifter som ikke skulle ha oppstartingskostnader ut over det utvidelser/moderniseringer skulle tilsi.

Dataene omfatter i alt 78 overnattingsbedrifter fra de kommuner som inngår i DU's virkesområde. Et større antall bedrifter i Oppland faller utenfor DU's arbeidsfelt enten geografisk eller som bedriftstype, men anslagsvis halvparten av de tyngre overnattingsbedriftene (hotell, pensjonat, fjellstuer, hytteutleieanlegg) i fylket ser ut til å være omfattet av DU's virksomhet, og derved i datagrunnlaget i denne rapporten. En langt lavere andel av campingplassene i Oppland er omfattet av DU's tiltak. Muligens er det så mye som 90-95 prosent av campingplassene som ikke har fått DU-støtte og derved også faller utenom datagrunnlaget her.

AT NORGES BANKS DATA BEGRENSER SEG TIL KUN HALVPARTEN AV OVERNATTINGSBEDRIFTENE OG MULIGENS BARE TIL 5-10 PROSENT AV CAMPINGPLASSENE GJØR AT OPPLYSNINGENE HER IKKE KAN SES PÅ SOM REPRESENTATIVE FOR OVERNATTINGSBEDRIFTENE I OPPLAND GENERELT. Datagrunnlaget gjør det dessuten vanskelig å si noe nyansert om økonomien ved bedrifter hvor en i større grad har satsset på selvstell. Sannsynligvis vil imidlertid situasjonen og utviklingen blant DU's vanlige overnattingsbedrifter ikke være helt forskjellig fra utviklingen blant overnattingsbedrifter uten DU-støtte, slik at datamaterialet fra DU-bedriftene kan si mye om næringens virkelighet i allmenhet.

Norges Bank har fra sin SEBRA-database kjørt ut tabelloversikter for NINA. Tabellene er her systematisert og kommentert, og kommentarene er forfatterens ansvar.

2.4 Omfanget av høyrisiko-overnattingsbedrifter var betydelig i 1989.

Regnskapsmaterialet fra Norges Bank viser at det i 1989 bare var 10-20 prosent av DU's overnattingsbedrifter i Oppland som gikk så godt at de representerte en begrenset eller lav tapsrisiko, dvs. som tilhørte risikogruppe 7 og 8. Disse gode bedriftene var fordelt på alle deler av fylket og hadde representanter fra alle typer av overnattingsbedrifter.

Det ser imidlertid ut til at det var noen flere overnattingsbedriftene i Valdres som gikk bra enn ellers i fylket (hver fjerde overnattingsbedrift i Valdres gikk så bra i 1989 at Norges Bank har klassifisert dem til å være i risikogruppe 7 og 8). Hotellene i tettstedene, utenom byene, hadde på den andre siden ingen representanter blant de gode bedriftene. DU's OL-region, som omfatter Ringeby, Øyer og Gausdal i dette tilfellet, hadde dessuten noe færre gode bedrifter enn ellers i fylket. Bare 10 prosent av DU-bedriftene i disse OL-kommunene innebar begrenset eller lav tapsrisiko i 1989, dvs. var i risikoklasse 7 og 8.

2/3 av DU's overnattingsbedrifter i Oppland fylke var i 1989 høyrisiko-bedrifter etter Norges Banks sine risikokriterier og vår avgrensning, med lavere inntekter fra produksjonen enn produksjonskostnader, lav eller negativ egenkapital eller så svak inntjening at det var problemer med avdragene på lån. Høyrisiko-bedriftene var omtrent jevnt fordelt over hele fylket og de ulike former for overnattingsbedrifter. Campingplasser, hytteutleie-anlegg, overnattingssteder med kafeteria og hotell i tettsteder var noe mindre problemfylte enn de andre typene. Høyfjells-hotellene og fjellstuene hadde flest representanter relativt sett blant høyrisiko-bedriftene. 3 av 4 høyfjellshotell med DU-støtte i Oppland var høyrisiko-bedrift i 1989. Ingen av hovedtypene av overnattingsbedrifter i fylket hadde under 50 prosent høyrisiko-andel det året.

Det var imidlertid ingen campingplasser, hytteutleieanlegg eller overnattingssteder med kafeteria som var blant de ekstremt risikofylte bedriftene, dvs. som både tjente mindre enn utgiftene til produksjonen, og hadde negativ eller bare svakt positiv egenkapital og samtidig hadde en negativ utvikling når det gjelder likviditet. Hvert fjerde høyfjellshotell med DU-støtte i Oppland var blant disse svært risikofylte bedriftene i 1989, mens 10-15 prosent av fjellstuene og tettsteds-hotellene var i samme situasjon (tabell 1).

Tabell 1: Overnattingsbedrifter i Oppland med DU-støtte/lån etter hovedtype og risikoklassifisering for 1989.

Hovedtype	Antall bedrifter	Høyrisiko i alt	Risikoklasse 1.Svært høy risiko	Risikoklasse 1.ellers	Risikoklasse 2
Høyfjells-hotell	11	73%	27%	18%	0%
Hotell i tettsteder 1)	8	50%	13%	0%	0%
Fjell-stuer	30	67%	13%	7%	7%
Hytteutl. Campingplass	11	54%	0%	0%	0%
Overnatt.sted med kafeteria	10	50%	0%	10%	10%

Kilde: Grunnlagsmaterialet er fra Norges Bank, Lillehammer.

1) For tettstedshotellenes vedkommende er ingen byhotell med. Helt uvanlige tettstedshotell er utelatt av Norges Bank.

2.5 De mest risikofylte DU-bedriftene var i 1989 i OL-regionen og Midt-Gudbrandsdalen.

DU's OL-region og Midt-Gudbrandsdalen hadde noe større andel av høyrisikobedrifter enn Oppland forøvrig med 70-75 prosent av DU's overnattingsbedrifter i denne kategori. Problemene var nok imidlertid klart størst i Midt-Gudbrandsdalen hvor nesten 40 prosent av bedriftene var i risikoklasse 1 i følge Norges Banks kriterier, dvs. som både hadde negativ inntjening i forhold til kostnadene og hadde negativ eller bare svakt positiv egenkapital. Bedriftene i Valdres og Nord-Gudbrandsdalen var noe mindre risikofylte enn fylkets gjennomsnitt, men også i de deler av Oppland var rundt 60 prosent av DU's overnattingsbedrifter høyrisikobedrifter (Tabell 2).

Tabell 2: Overnattingsbedrifter i Oppland med DU-støtte/lån etter område og risikoklassifisering for 1989.

Område	Antall bedrifter	Høyrisiko i alt	Risiko-klasse 1. Svært høy risiko	Risiko-klasse 1. ellers	Risiko-klasse 2
Oppland i alt	78	64.5%	16%	8%	6%
OL-regionen 1)	10	70%	10%	10%	0%
Midt-Gudbrandsdalen 2)	12	75%	17%	25%	0%
Nord-Gudbrandsdalen	33	58%	12%	6%	6%
Valdres	15	60%	7%	0%	0%

Kilde: Grunnlagsmaterialet er fra Norges Bank, Lillehammer. Det omfatter kun overnattingsbedrifter som har levert regnskap både i 1987,1988 og 1989, og ikke nytablerte eller eldre bedrifter som ikke hadde DU-støtte før 1988 eller 1989.

1) OL-regionen omfatter her kun 3 kommuner i Oppland: Ringebu, Øyer, Gausdal.

2) Midt-Gudbrandsdalen omfatter: Sør- og Nord-Fron, hvor Espedalen er med.

2.6 De rimeligere overnattingstilbudene hadde noe bedre økonomi enn andre av DU's overnattingsbedrifter i 1989.

Regnskapstallene fra 1989 viser at DU's overnattingsbedrifter i fylket gjennomsnittlig hadde et negativt driftsresultat på 110.000,- kroner før ekstra ordinære posteringer (tabell 4). Driftsresultatene var spesielt negative for høyfjellshotellene som gjennomsnittlig tapte 830.000,- kr det året. Bare overnattingssteder med kafeteria og fjellstuer hadde positivt driftsresultat i 1989, med henholdsvis ca 100.000,- og 65.000,- kroner. Også hytteutleieanlegg og campingplasser gikk regnskapsmessig med et svakt negativt resultat det året med et tap på ca 10.000,- kr. (tabell 3).

Tabell 3: Overnattingsbedrifter i Oppland med DU-støtte/lån etter hovedtype og enkelte økonomiske nøkkeltall i 1989. Gjennomsnittstall for bedriftene. Mill. kroner

Hovedtype	Tall på bedrifter	Drifts-inntekter	Resultat f.e. ord. poster	Egenkapital	Egen kapt og 50% fond 1)	Total kapital 2)	Kort og lang-siktig gjeld
Høyfjells-hotell	11	10.29	-0.83	0.76	1.09	18.9	3.88
Hotell i tettsteder	8	10.54	-0.15	0.65	0.87	7.2	6.12
Fjell-stuer	30	2.078	0.07	-0.46	0.06	2.3	2.10
Hytteutl. camping-plasser	11	1.90	-0.01	0.19	0.45	2.1	2.05
Overnatt. sted med kafeteria	10	3.46	0.10	0.35	0.50	3.2	2.49

Kilde: Grunnlagsmaterialet er fra Norges Bank, Lillehammer.

1) Omfatter egenkapital pluss 50 prosent av betingede skattefrie avsetninger (konsolideringsfond, distriktsskattemidler mm).

2) Total-kapitalen omfatter bedriftenes samlede anleggsmidler, varelagre og andre omløpsmidler.

Det var bedriftene i Midt-Gudbrandsdalen som hadde det mest negative resultatet, med 760.000,- i tap gjennomsnittlig sett i 1989. Også bedriftene i OL-regionen tapte imidlertid det året vel 100.000,- kr. resultatmessig. DU-bedriftene i OL-kommunene Ringebu, Øyer og Gausdal hadde samtidig også en meget svak egenkapitalsituasjon det året med bare 2 prosent egenkapital inkludert 50 prosent av fondsmidler i forhold til totalkapitalen. Egenkapitalen alene (uten fondsmidler) var negativ og på minus 140.000,- gjennomsnittlig sett i DU's OL-kommuner. Negativ egenkapital ville nok overnattingsbedriftene også i Midt-Gudbrandsdalen vært oppført med, hvis det ikke hadde foregått en betydelig oppskrivning av egenkapitalen blant bedrifter i det området fra 1988 til 1989.

Egenkapitalen i DU's overnattingsbedrifter i Oppland var forøvrig relativt lav generelt sett. Egenkapitalen inkludert 50 prosent av fondsmidler utgjorde gjennomsnittlig 11 prosent av totalkapitalen. Egenkapitalen alene (uten fondsmidler) var på knapt 5 prosent av fremmedkapitalen, dvs. av summen av den kortsiktige og

langsiktige gjelden til bedriftene. Det må derfor kunne sies at DU's overnattingsbedrifter i Oppland i mindre grad står på egne bein og i stor grad er avhengig av kapaitalinteresser utenfor bedriftene.

Fjellstuene i Oppland hadde den svakeste egenkapitalsituasjonen i 1989 med 60.000,- kroner i egenkapital inkludert 50 prosent av skattefrie avsatte midler, noe som utgjorde 2 prosent av disse bedriftenes totale kapitalverdier i anlegg, varelagre og andre omløpsmidler. Ser vi bort fra fondsmidler var egenkapitalen hos fjellstuene i Oppland minus 50.000,- kr. gjennomsnittlig sett. Høyfjellshotellene hadde også en svak egenkapitalsituasjon med kun 5 prosent egenkapital (inkludert 50 prosent fondsmidler) av totalkapitalen. Camping- og hytteanleggene var imidlertid oppe i vel 20 prosent egenkapital av totalkapitalen, når 50 prosent av skattefrie avsetningsmidler er inkludert.

Områdemessig var det DU-bedriftene i Nord-Gudbrandsdalen og Valdres som hadde størst egenkapital i forhold til totalkapitalen i bedriftene med en egenkapitalandel inkludert 50 prosent fondsmidler på 15-20 prosent. Overnattingsbedriftene i OL-kommunene og i Midt-Gudbrandsdalen hadde egenkapitalandel på 2-3 prosent av totalkapitalen, når 50 prosent av skattefrie avsetningsmidler er medregnet i egenkapitalen (tabell 4).

Det er forøvrig verdt å merke seg at DU's overnattingsbedrifter i Midt-Gudbrandsdalen gjennomsnittlig har en kortsiktig og langsiktig gjeld som utgjør 96 prosent av bedriftenes totale kapitalverdier. Den samlede gjelden i forhold til bedriftenes samlede kapitalverdier er hele 98 prosent for camping- og hytteanleggens del. Hvis den reelle markedsverdien på disse anleggene er lavere enn de regnskapsførte verdianslagene, f.eks. fordi interessen for å kjøpe overnattingsbedrifter har gått ned, kan dette bety at gjelden til slike overnattingsbedrifter meget fort kan overstige verdiene som bedriftene representerer.

Et viktig spørsmål blir derfor hvordan økonomien til overnattingsbedriftene har utviklet seg de siste årene.

Tabell 4: Overnattingsbedrifter i Oppland med DU-tilskudd/lån etter enkelte økonomiske nøkkeltall i 1989. Gjennomsnittstall for bedriftene. Mill.kroner.

Geo-grafisk område	Tall bedrifter	Driftsinntekt	Resultat f.e. ord. poster	Egenkapital	Egen kapt. og 50% fond 1)	Total kapital 2)	Kort og lang-siktig gjeld
Alle	78	4.31	-0.11	0.24	0.61	5.31	4.70
OL-regionen 3)	10	4.85	-0.10	-0.14	0.16	7.51	7.05
Midt-Gudbrandsdalen 4)	12	5.68	-0.76	0.38	0.42	12.22	11.77
Nord-Gudbrandsdal	33	3.35	0.05	0.37	0.52	3.19	2.51
Valdres	15	4.59	0.04	0.38	0.70	4.07	3.06

Kilde: Grunnlagsmaterialet er fra Norges Bank, Lillehammer
1) og 2): se fotnote tabell 3.

3) OL-regionen omfatter DU-kommunene Ringebu, Øyer og Gausdal.

4) Midt-Gudbrandsdalen omfatter Sør- og Nord-Fron, hvor Espedalen er med.

2.7 Klar negativ utvikling i økonomiske nøkkeltall 1987-1989

Regnskapstallene fra DU's overnattingsbedrifter i Oppland viser at bedriftene samlet sett i 1987 hadde et positivt økonomisk resultat før ekstraordinære poster på i alt 3.9 millioner kroner. Dette resultatet utgjorde 1.2 prosent av driftsinntektene. I 1989, to år seinere, var driftsresultatet blitt negativt med et tap på 8.69 millioner kroner, en resultatendring i negativ retning på 12.5 millioner kroner målt i løpende kroner.

Nedgangen i resultat har sammenheng med en nedgang i driftsinntektene på nesten 23 millioner kroner, noe som tilsvarer en nedgang i inntektene på 7.2 prosent i løpende priser eller minus 17 prosent hvis vi tar hensyn til inflasjonen i løpet av 1987-1989. Nedgangen i resultat har nok også sammenheng med en betydelig økning i gjeld på i alt 82.7 millioner kroner eller 29 prosent. Veksten i gjelden har særlig hatt form av økt langsiktig gjeld. Den økonomiske nedgangen har dessuten ført til nedgang i overnattingsbedriftenes egenkapital på rundt 4 millioner kroner, en nedgang på ca 18 prosent samlet sett for bedriftene, eller på 10 prosent hvis 50 prosent av bedriftenes fondsmidler blir inkludert i egenkapitalen.

Den økonomiske utviklingen for DU's overnattingsbedrifter har vært ganske forskjellig i ulike områder av Oppland. Bedriftene i Nord-Gudbrandsdalen har hatt en vesentlig gunstigere utvikling enn resten av fylket, hvor det har vært en klar tilbakegang. Driftsinntektene i nord-dalen økte fra 1987 til 1989 med nesten 13 millioner kroner eller 13 prosent i løpende priser. Korrigert for inflasjonen var inntektsveksten imidlertid bare vel 1 million eller 1.4 prosent. Gjelden økte samtidig svakt med 2 millioner eller 3 prosent. Egenkapitalen blant overnattingsbedriftene i Nord-Gudbrandsdalen inkludert 50 % av fonds, gikk imidlertid ned med 2 millioner.

Utviklingen blant DU's overnattingsbedrifter i Midt-Gudbrandsdalen ser ut til å ha vært mest negativ. Driftsinntektene økte der bare med 1 prosent målt i faste priser fra 1987 til 1989, samtidig som det økonomiske resultatet gikk fra 1.5 millioner i underskudd til 7.5 millioner i underskudd. Bedriftene i midt-dalen økte i denne perioden sin gjeld med 82 prosent eller med vel 63 millioner kroner. Egenkapitalen til bedriftene i midt-dalen økte imidlertid med 7 millioner fra 1987 til 1989, eller med vel 3 millioner hvis en regner med egenkapital inkludert 50 % av fonds (tabell 5). Noe av veksten i egenkapital i overnattingsbedriftene i Midt-Gudbrandsdalen kan med andre ord ses på som reduserte fondsmidler.

Om økningen av totalkapitalen og egenkapitalverdiene blant bedriftene i Midt-Gudbrandsdalen representerer en reell verdistigning, kan det være usikkerhet om. Hvis dette ikke er en reell verdistigning understreker det betydelige negative resultatet i disse bedriftene, at enkelte bedrifter i dette området representerer meget betydelige risiko for kredittinstitusjoner, om da ikke resultatene i 1990 og 1991 har bedret seg vesentlig, eller at de aktuelle bedriftene er eid av kapitalsterke moderselskap.

Tabell 5: DU's overnattingsbedrifter i Oppland. Endring i økonomiske nøkkeltall 1987-1989 etter geografisk område. Millioner kroner. Løpende priser

Nøkkeltall	Alle	DU's OL-region	Midt-Gudbrandsdalen	Nord-Gudbrandsdalen	Valdres
Antall bedrifter	78	10	12	33	15
Driftsinntekt f.e. post i 1987	313.5	46.0	67.2	97.6	64.9
Endring i driftsinntekt 1987-89	22.6	2.5	0.9	12.8	4.0
Resultat f.e.o.p 1987	3.874	0.444	-1.542	2.294	2.734
Endring i resultat 1987-89	-12.5	-1.444	-7.576	-0.650	-2.139
Egenkapital i 1987	23.1	1.4	-2.4	14.3	10.4
Endring i egenkapital 1987-89	-4.2	-2.8	7.0	2.1	-4.7
Egenkapital og 50 % av fondsmidler 1987	36.8	4.2	-1.8	19.2	14.8
Endring i egenkapital og 50 % av fondsmidler 1987-1989	-3.6	-2.7	3.2	-2.0	-4.4
Totalkapital 1987	334.6	61.5	76.2	104.7	64.0
Endring i totalkapital 1987-89	79.7	13.6	70.5	0.5	-2.9
Samlet gjeld, kort og lang 1987	284.2	54.5	77.4	80.5	44.9
Endring i samlet gjeld 1987-1989	82.67	16.1	63.8	2.4	1.0

Det var fjellstuene i Oppland som hadde den beste økonomiske utviklingen fra 1987 til 1989. Driftsinntektene for fjellstuene økte i denne perioden med vel 8 millioner kroner samlet sett, en vekst på 15 prosent målt i løpende priser, men bare på 3 prosent hvis korrigerert for inflasjonen i denne perioden. En negativ egenkapital på ca 3.8 millioner ble forbedret med vel 2.4 millioner eller 2/3 deler, men fortsatt hadde fjellstuene en negativ egenkapital i 1989 hvis en holder skattefrie fondsavsetninger utenom. Inkluderer en 50 prosent av fondsmidlene i egenkapitalen øker imidlertid egenkapitalen vesentlig svakere fra 1987 til 1989, dvs. bare med rundt 12.000,- kr. i denne perioden pr bedrift, eller med kr. 6.000,- pr år. Totalkapital-verdiene for fjellstuenes del økte imidlertid klar mer enn gjelden til bedriftene, noe som ikke er tilfelle for de andre bedriftstypene som hadde større økning i gjeld enn totale kapitalverdier i bedriftene.

Hytteutleieanleggene og campingplassene økte også sine driftsinntekter i denne perioden med nesten 13 prosent målt i løpende priser, noe som utgjør knapt en prosent korrigerert for inflasjonen. Hytte- og campinganleggene hadde forøvrig en svak tilbakegang når det gjelder resultat og egenkapital. DU's høyfjellshotell i Oppland derimot økte sine driftsinntekter med knappe 3 prosent i løpende priser, noe som tilsvarer en tilbakegang på 8 prosent korrigerert for inflasjonen. Det økonomiske resultatet ble redusert med 8.5 millioner samlet sett. Hovedårsakene er trolig at høyfjellshotellene fikk reduserte driftsinntekter når en tar inflasjonen i betraktning samtidig som de økte sin gjeld med hele 76 millioner kroner eller 66 prosent (tabell 6).

Grunnlagstabellene fra Norges Bank viser forøvrig at den økonomiske utviklingen ikke var jevn i fra 1987 til 1989. Driftsinntektene for DU's overnattingsbedrifter generelt i Oppland økte fra 1987 til 1988 med snaut 4 prosent, for så å falle med hele 7 prosent fra 1988 til 1989 i løpende priser. Det meste av gjeldsøkningen til DU's overnattingsbedrifter i fylket kom før inntektsfallet, dvs. fra 1987 til 1988 med bare begrenset vekst fra 1988 til 1989. Omtrent 2/3 av resultatnedgangen kom fra 1987 til 1988, med noe svakere nedgang resultatmessig også i 1989.

Tabell 6: DU's overnattingsbedrifter i Oppland. Endring i økonomiske nøkkeltall 1987-1989 etter hovedtype av overnattingsbedrift. Millioner kroner. Løpende priser.

Nøkkeltall	Høy- fjell- hotel	Tett- steds- hotell	Fjell- stuer	Hytte- utleie, camping	Overnatt- sted med kafeteria
Antall bedrifter	11	8	30	11	10
Drifts-inntekt 1987	109.9	80.0	54.3	18.5	32.7
Endring i driftsinntekt 1987-89	3.255	4.298	8.064	2.348	1.854
Resultat f.e.post i 1987	-0.61	0.044	0.682	0.279	2.347
Endring i resultat 1987-89	-0.61	0.044	0.682	0.279	2.347
Egenkapital i 1987	9.049	6.619	-3.812	2.402	5.352
Endring i egenkapital 1987- 89	-0.69	-1.383	2.420	-0.354	-1.880
Egenkapital og 50% av fondsmidler 1987	12.88	8.077	1.383	5.251	6.832
Endring egen- kapital og 50% fondsmid. 1987-89	-0.94	-1.107	0.360	-0.258	-1.762
Total-kapital 1987	132.6	56.63	62.13	28.07	33.09
Endring i totalkapital 1987-89	75.4	1.04	5.82	2.44	-1.48
Samlet gjeld, kort/langsiktig 1987	115.9	47.09	61.08	19.97	24.78
Endring i samlet gjeld 1987-89	76.61	1.870	1.987	2.600	0.185

2.8 Negativ økonomisk utvikling sannsynlig også i 1990.

Regnskapstall for 1990 foreligger ikke fra alle DU's bedrifter i Oppland når denne rapporten skrives (mai 1991). Norges Bank har imidlertid frigitt regnskapstallene fra de 25 overnattings-bedriftene som har sammenlignbare regnskapsopplysninger fra 1988 til og med 1990. I dette materialet er de større bedriftene i mindre grad representert, dvs. det er relativt sett en høyere andel rimeligere overnattingssteder i form av fjellstuer og campingplasser enn blant DU's bedrifter i Oppland generelt. Siden det er disse rimeligere formene for overnattingssteder som har hatt best økonomi i 1987-1989, kan dette materialet også gi et noe for positivt bilde av den økonomiske situasjon og utvikling fra 1989 til 1990 for DU's overnattingsbedrifter i Oppland generelt, hvis ikke hotellene har hatt en gunstigere utvikling i 1990 enn overnattingsbedriftene forøvrig. (Overnattings-statistikken fra Statistisk Sentralbyrå tyder ikke på det).

Regnskapstallene fra 1990 fra de 25 bedriftene som er med i Norges Banks materiale, viser at den økonomiske situasjonen for overnattingsbedriftene neppe bedret seg i løpet av 1990, og mest sannsynlig fortsatte i negativ retning. Driftsinntektene steg riktig nok med 3.9 prosent fra 1989 til 1990, men det tilsvarer knapt prisstigningen i løpet av 1990. Driftsresultatet før ekstra ordinære poster sank imidlertid med 8.5 prosent målt i løpende priser, dvs. med mer enn 10 prosent hvis en korrigerer for inflasjonen. Når det økonomiske resultatet gikk ned har det trolig sammenheng med økte kapitalutgifter. Den langsiktige gjelden økte i hvertfall med 15 prosent målt i løpende priser. Sannsynligvis har også økende overkapasitet slått ut økonomisk for de bedriftene som har 20 senger eller mer. Overnattings-statistikken fra Statistisk Sentralbyrå viser i hvertfall en nedgang i beleggsprosenten for disse overnattingsbedriftene i Oppland, noe som blir nærmere belyst herunder.

Disse vurderingene bygger imidlertid på regnskapstallene fra en begrenset andel av DU's overnattingsbedrifter i Oppland, slik at det gjennstår å se om materialet er representativt for DU-bedriftene generelt. At overnattingsstatistikken fra Statistisk Sentralbyrå viser synkende beleggsprosent i 1990, sannsynliggjør at den økonomiske situasjonen neppe har bedret seg i 1990.

3. TRAFIKKUTVIKLINGEN FOR OVERNATTINGSBEDRIFTENE I OPPLAND

3.1 Innledning

Den store sårbarheten og den negative utviklingen i økonomien for DU's overnattingsbedrifter i Oppland kan ha sin forklaring i at overnattingstrafikken økte rundt midten av 1980-årene og fram til 1987 og 1988, slik at hotellene og fjellstuene investerte i utvidet kapasitet og standardhevning. Når norske myndigheter strammet til den økonomiske politikken i 1987 og 1988 ble overnattingstrafikken og inntektene redusert i 1988 og 1989. Fallet i inntektene kom da på et tidspunkt hvor bedriftenes kapitalutgifter hadde økt vesentlig, dels på grunn av større lån, men ikke minst på grunn av økte renteutgifter. Med svakere resultat og betydelig sårbarhet som konsekvens.

Bedriftene har trolig bare hatt to vesentlige tilpasningsmuligheter til den økonomiske utviklingen. Den ene muligheten har vært å skjære ned på kostnadene, enten ved å begrense bruken av arbeidskraft eller ved å forhandle seg fram til gunstigere kapitalkostnader. Den andre muligheten har vært å øke inntektene, enten i form av flere kunder eller ved økte priser.

I hvor stor grad disse tilpasningsstrategiene er valgt har trolig vært avhengig av trafikutviklingen. Hvis overnattingstrafikken til den enkelte bedrift ikke økte vesentlig i 1990, har bedriftene antagelig vært nødt til å skjære ned på kostnadene vesentlig, eller å leve med en økende sårbarhet. Og overnattingstrafikken økte neppe vesentlig for Opplands-hotellene, pensjonatene, fjellstuene mm i 1990, skal vi tro Statistisk Sentralbyrås statistikk.

3.2 Datagrunnlaget

Statistisk Sentralbyrå's overnattingsstatistikk for bedrifter med 20 senger eller mere, utenom camping, har vært under omlegging på begynnelsen av 1980-tallet. Kvaliteten er derfor ikke slik at det er sammenlignbare tall for annet enn perioden 1987-1990. I 1987 omfatter gjestedøgnstallene dessuten et større antall asylsøkere.

Statistisk Sentralbyrå har kjørt ut spesifiserte opplysninger for NINA som dekker årene 1987-1990, både for Oppland som helhet og for OL-kommunene. Dette materialet dekker i prinsippet alle overnattingsbedrifter med 20 senger eller mer uansett om de har lån/støtte i DU eller ikke. Byrået har dessuten nylig publisert sammenlignbare tall for litt ulike deler av campingsektoren for perioden 1984-1989, og for 1988-1990. Både for campingsektoren og for hotellene, fjellstuene mm er det endel bedrifter som ikke gir opplysninger hver måned. Statistisk Sentralbyrå har forsøkt å korrigere for det ut fra tidligere opplysninger fra bedriftene. Her er Statistisk Sentralbyrås tallmateriale lagt til grunn uten endringer av grunnlagsmaterialet.

3.3 Veksten i overnattings-etterspørselen har vært svak.

Statistikken fra Statistisk Sentralbyrå viser at det ikke har vært noen sterk vekst i overnattingene i Oppland i siste halvdel av 1980-årene, hverken for campingsektoren eller for de andre formene for overnatting. I perioden 1984 til 1989 har overnattingene på campingplassene vært relativt stabil eller økt bare svakt, med en kortvarig nedgangen i 1989. For overnattingsbedriftene med 20 senger eller mer, dvs. hoteller, pensjonater, fjellstuer mm har det bare vært en svak oppgang fra 1988 av, hvis vi ser bort fra 1987 hvor ca 200.000 gjestedøgn fra asylsøkere inngår i statistikken.

Hvis vi for hotellenes, pensjonatenes og fjellstuenes del ser bort fra 1987 som var et spesielt år på grunn av asylsøkerne, har veksten vært på ca 25.000 gjestedøgn eller ca 1-2 prosent pr år fra 1988 til 1990. Hvis vi for campingplassenes del ser bort fra 1989 fordi det året kan representere et midlertidig nedgangsår, har veksten pr år i overnattingene på slike rimeligere overnattingsformer vært snaut 7-8000 gjestedøgn pr år for hele Oppland fylke, dvs. en vekst på ca 0.5-1 prosent pr år. Veksttallene for campingplassenes del har imidlertid trolig vært noe høyere enn dette, da overnattinger i faststående campingvogner med langtidskontrakt samt vintercamping sannsynligvis har vært i klar vekst i siste del av 1980 årene. Disse campingformene er imidlertid ikke er med i denne statistikken fra Statistisk Sentralbyrå (tabell 7).

Denne sammenstillingen av camping og hotellstatistikken viser dermed at langtidstrenden for overnattingsbedriftene samlet sett i Oppland, neppe har hatt form av noen vekst ut over 1-2 prosent pr år, eller ca 30-40.000 flere gjestedøgn i året i den siste halvdel av 1980-årene.

Sammenholder en denne utviklingen med prognosene for effektene på turisttrafikken av vinter-OL viser det seg at veksten i gjestedøgnstallene for Oppland fylke som helhet foreløpig ligger på ca 1/3 av fylkesplanens forventninger. Veksten i Lillehammer kommune ligger foreløpig på snaut 10 prosent av målsettingen i reiselivsplanen for kommunen. Veksten for OL-regionens del er også lavere enn forventet og tilsvarer ca 1/4 av fylkesplanens forventninger om vekst fram til OL.

Forklaringen på bedriftenes økonomiske problemer og at trafikkprognosene foreløpig ser ut til å ha vært for optimistiske, har sannsynligvis sammenheng med at langtidsveksten i overnattingsnæringen har vært vesentlig lavere enn mange har forventet. Næringen har ikke vært den vekstnæringen det har vært forhåpninger om, i hvertfall ikke foreløpig. I tillegg har flere viktige kortsiktige forhold har endret seg omtrent samtidig, og gitt samspill effekter. Det som kan være de mer kortsiktige hovedforklaringene er for det første at det har vært en viss forskyvning av trafikken de siste årene mot noe mindre betalingsdyktige kunder, dvs. fra kurs og konferansegjester til mere fritidstrafikk. Dette har ført til at driftsinntektene, særlig hos hotellene har gått ned. Samtidig har nok kostnadene økt på grunn av økning i rentenivå og lån i forbindelse med investeringer i utvidet kapasitet og standardheving. Kapasitetsutvidelsene har i tillegg kommet på et tidspunkt hvor etterspørselen har stagnert eller gått ned. Kapasitetsutvidelsene har derfor blitt større enn langtidsveksten i trafikken for hotellenes, pensjonatenes og fjellstuenes del. Utvidelsene har derfor medført økende overkapasitet og redusert kapasitetsutnyttelse gjennomsnittlig sett, med dertil tilhørende prispress og inntektsnedgang.

Hvilke av disse faktorene som har vært viktigst kan det være vanskelig å avgjøre. Her vil noen av disse forholdene kort kommenteres ut fra spesialtabeller fra Statistisk Sentralbyrå for de overnattingsbedriftene i Oppland som har 20 senger eller mer, camping og mindre hytteutleiery ikke inkludert.

Tabell 7: Samlet antall gjestedøgn ved overnattingsbedriftene i Oppland, utenom mer enkeltstående hytteutleie.

År	I alt Minimum	Camping, juni- august. Alle plasser 1)	Camping, mai- september. Plasser med camping- senger 2)	Hotell, pensjonat, fjellstuer mm med 20 senger og mere 3)
1984		596.000		
1985		610.000		
1986		601 000		
1987	2.469.384	618 000		1.851.384
1988	2.247.530	635 000	619 462	1.612.530
1989	2.190.255	587 000	577 809	1.603.255
1990	2.330.703*	641 000*	631 767	1.689.745

1) Her er campingovernattinger på langtidskontrakt ikke med, og ikke overnattinger i mai, september eller i vintersesongen!

Kilde: Camping i Norge 1984-1989. Lystad, Kongsvinger 1991

2) Her er kun campingplasser med 8 senger i campinghytter eller rom med, og ikke vinter-overnattinger!

Kilde: Statistisk Ukehefte nr 51/52, 1990.

3) Kilder: Spesialutkjøringer for NINA fra Hotellstatistikken Statistisk Sentralbyrå

* Beregnede tall, hvor endringene i campingovernattingene fra 1989 til 1990 for campingbedriftene med 8 senger og mer er lagt til 1989-tallet for henholdsvis hotellbedriftene og campingovernattingene i juni, juli og august.

3.4 Nedgang i kurs- og konferansetraffikken.

Overnattingsstatistikken fra Statistisk Sentralbyrå bekrefter at det har vært en vridning av trafikken bort fra de mer betalingsvillige kurs-, konferanse- og yrkesreisende på slutten av 1980-tallet. Statistikken viser nemlig at kurs- og konferansetraffikken i Oppland hadde en økning på ca 10 prosent fra 1987 til 1988, for deretter å falle vesentlig fra 1988 til 1989 med svak tilbakegang også i 1990.

Nedgangen fra 1988 til 1990 var på hele 55.000 gjestedøgn eller vel 18 prosent, hvorav over 45.000 gjestedøgn ble borte i løpet av 1989.

Ferie- og fritidstrafikken derimot hadde en klar tilbakegang i 1988 med vekst i årene etterpå slik at det gjennomsnittlig sett for hele perioden 1987-1990 har vært en relativt svakt vekst for denne type av trafikk. Fra 1987 til 1990 var tilveksten imidlertid bare ca 10-15.000 flere ferie- og fritidsgjestedøgn pr år. Veksten i ferie- og fritidstrafikken har imidlertid i store trekk kompensert for nedgangen i kurs- og konferansetrafikken volummessig, men siden fritidsgjester sannsynligvis er klart mindre betallingsvillig enn kurs- og konferansegjester, kan noe av nedgangen i driftsinntekter hos overnattingsbedriftene trolig ha sammenheng med disse vridningene i kundestrukturen (tabell 8).

Tabell 8: Trafikkutviklingen i Oppland for overnattingsbedrifter med 20 senger eller mer etter formål med oppholdet 1987-1990.

	I alt	Kurs/konf.	Yrke	Ferie/fritid	Langtids-kontrakt
1987	1.851.384	274.189	111.613	1.238.215	227.367
1988	1.612.530	303.424	121.215	1.159.256	28.635
1989	1.603.255	256.557	110.538	1.211.042	25.118
1990	1.689.745	248.211	115.892	1.291.214	34.428
Endring 1987-90:	-8.7 %	-9.5 %	-3.8 %	+4.2 %	—
Endring 1988-90:	+4.8 %	-18.2 %	-4.4 %	+11.4 %	+20.0 %

Kilde: Statistisk Sentralbyrå. Hotellstatistikken.

3.5 Trafikkutviklingen i Oppland generelt og OL-regionen spesielt.

Denne vridningen i kundestrukturen kan ha medført også en geografisk vridning av trafikken, i den forstand at nedgangen i kurs- og konferansetrafikken særlig kan ha slått ut i geografiske områder som har satset på denne type trafikk, mens veksten i ferie- og fritidstrafikken særlig har kommet i områder som er attraktive for denne type av reisende.

Så langt ser ikke etterspørsels-utviklingen å ha vært påvirket i vesentlig grad av tildelingen av OL på Lillehammer i 1994, med unntak av eventuelle lokale endringer i deler av OL-arrangør-området. I 1987 og 1988 var det en nedgangsperiode for innlandsfylkene østpå generelt, med spesielt sterk nedgang i gjestedøgnstallene i OL-arrangør-kommunen Lillehammer. Nedgangen har bare vært beskjedent svakere i "den store OL-regionen" enn ellers i Oppland og blant innlandsfylkene generelt. Begrepet "den store OL-regionen" omfatter da både Hedmarkskommunene Hamar og

Ringsaker (med Sjusjøen) og Opplandkommunene Gjøvik, Lillehammer, Gausdal, Øyer, Ringebu, Nord- og Sør-Fron.

Nedgangsperioden har slått ut også i mer lokale deler av den store OL-regionen, men har vært etterfulgt av en klart sterkere vekst i overnattingstallene i Midt-Gudbrandsdalen og Sør-Gudbrandsdalen enn ellers i Oppland og innlandet ellers. Et viktig unntak er Lillehammer-kommune hvor nedgangen i gjestedøgnstallene har vært spesielt stor i 1988 og 1989, og hvor det heller ikke har vært registrert noen vesentlig vekst i 1990 i Statistisk Sentralbyrå's statistikk for bedriftene med 20 senger eller mer utenom campingplassene (tabell 9).

Tabell 9: Trafikkutviklingen i innlandsfylkene, OL-regionen og Lillehammer 1987-1990. Absolutte antall gjestedøgn relative utviklingstall i forhold til 1987.

År	Inn-lands-fylkene (i 100)	Opp-land (i 100)	Den store OL-regionen 1)	DU's OL-kommun-er i Sør-Gud-brands-dalen 2)	Midt-Gud brands-dalen (Sør- og Nord-Fron)	Lille-hammer kommune
1987	4.586.3	1.851.4	1.028.08	275.451	166.980	259.372
1988	4.089.2	1.612.5	904.187	258.633	149.711	197.880
1989	3.988.4	1.603.3	896.204	257.776	150.129	208.660
1990	4.186.5	1.689.7	960.045	272.373	178.420	211.105
In-deks						
1987	100	100	100	100	100	100
1988	89	87	88	94	90	76
1989	87	87	87	94	90	80
1990	91	91	93	99	107	81

- 1) Begrepet "Den store OL-regionen" omfatter i denne rapporten Hedmark-kommunene Hamar og Ringsaker, samt Opplands-kommunene Gjøvik, Lillehammer, Gausdal, Øyer, Ringebu, Nord-Fron og Sør-Fron.
- 2) Begrepet "DU's OL-kommuner i Sør-Gudbrandsdalen" omfatter her Ringebu, Øyer og Gausdal, dvs. de kommunene i Sør-Gudbrandsdalen som DU's virksomhet omfatter.

Nedgangen i overnattingsstatistikken viser at forbrukerne forholdsvis raskt kan tilpasse sin etterspørsel etter den økonomiske utviklingen. Bedriftene har ikke den samme fleksibiliteten i og med at investeringene i overnattings-anleggene gir langsiktige bindinger. Og er et utbyggingsprosjekt først startet er det vanskelig å la være å fullføre det selv om uventede endringer i etterspørselsutviklingen viser at bedriftene ikke burde øke kapasiteten sin. Overnattingsbedriftene kan i slike situasjoner hvor etterspørselen uventet faller imidlertid til en viss grad velge hvor mange dager de skal holde åpent, og derved tilpasse sin kortsiktige kapasitetsutvikling.

Statistikken fra Statistisk Sentralbyrå viser at bedriftene i hele innlandsområdet valgte en slik tilpasningsstrategi i forbindelse med etterspørsels-svikten i 1988 og 1989. Sengekapasiteten som ble tilbudt på markedet i form av samlet antall sengedøgn, gikk ned i 1988, særlig i Lillehammer kommune. I 1989 og spesielt i 1990 økte bedriftene imidlertid tilbudet av senger igjen, dels i form av lengre åprings sesong og dels i form av utvidet sengeantall. Resultatet var at sengekapsiteten i hele innlandsområdet i 1990 lå 7 prosent over sengekapsiteten 4 år tidligere. I Midt-Gudbrandsdalen var utvidelsen av sengekapsiteten hele 26 prosent (tabell 10).

Tabell 10: Utviklingen i sengekapsitet på årsbasis i innlandsfylkene, i Oppland og ulike deler av OL-regionen 1987-1990. Sengekapsiteten er her målt som samlet antall disponibelt senger de dagene som bedriftene er åpne. Absolutte tall og relativt til 1987.

År	Inn-lands-fylkene	Opp-land	Den store OL-regionen 1)	DU's OL-kommun-er i Sør-Gud-brands-dalen 2)	Midt-Gud brands-dalen (Sør- og Nord-Fron)	Lille-hammer kommune
1987	384.036	153.033	78.913	22.122	14.751	18.089
1988	370.279	146.959	73.029	21.693	13.489	15.164
1989	378.792	148.729	75.688	21.203	14.642	17.320
1990	412.737	163.942	88.309	23.832	18611	19.364
In-deks						
1987	100	100	100	100	100	100
1988	96	96	92	98	91	83
1989	99	97	96	96	99	96
1990	107	107	112	108	126	106

1) og 2): se tabell 9.

Siden etterspørselen i form av overnattinger bare har vokst forholdsvis svakt, og kapasiteten i bedriftene har vokst vesentlig sterkere, er resultatet at kapasitetsutnyttelsen gjennomsnittlig sett har gått vesentlig ned i hele siste halvdel av 1980-årene for hele innlandsområdet, også i OL-området. Selv i 1990 hvor det var en klar vekst i trafikken igjen, førte den relativt sterkere kapasitetsutvidelsen til en vesentlig nedgang i beleggsprosenten. Nedgangen er spesielt sterk i Lillehammer kommune, men gjelder også den store OL-regionen generelt, hvor nedgangen i kapasitetsutnyttelsen er på 15-20 prosent i forhold til 1987. Selv om det er noe gunstigere utvikling i Lillehammers nabokommuner i Gudbrandsdalen, så har beleggsprosenten gjennomsnittlig sett gått ned 6-7 prosent i de andre områdene (tabell 11).

Tabell 11: Utviklingen i beleggsprosent på rom i innlandsfylkene, i Oppland og ulike deler av OL-regionen 1987-1990. Absolutte tall og i forhold til 1987

År	Innlandsfylkene	Oppland	Den store OL-regionen	DU's OL-kommuner i Sør-Gudbrandsdalen	Midt-Gudbrandsdalen (Sør- og Nord-Fron)	Lillehammer kommune
1987	50.9	50.7	52.9	47.3	44.6	59.8
1988	47.6	47.8	51.0	44.8	47.2	57.3
1989	45.6	46.4	49.0	45.3	44.1	51.4
1990	43.6	45.1	45.2	44.2	42.1	47.5
Indeks						
1987	100	100	100	100	100	100
1988	94	94	96	95	106	96
1989	90	92	93	96	99	86
1990	86	89	85	93	94	79

3.6 Prispress

Overnattingsbedrifter kan til en viss grad tilpasse seg en nedgang i etterspørselen og kapasitetsutnyttelse ved i større grad å konkurrere på pris, noe som eventuelt burde være et naturlig tiltak særlig i områder hvor trafikknedgangen er stor. Slike tilpasninger burde i tilfelle slå ut i lavere driftsinntekter pr gjestedøgn hos bedriftene.

Hvis en kombinerer regnskapsmaterialet fra DU-bedrifter i Midt-Gudbrandsdalen og i Sør-Gudbrandsdalen, og overnattingsstatistikken fra Statistisk Sentralbyrå, viser det

seg imidlertid at driftsinntektene pr gjestedøgn for DU-bedriftene i Midt- og Sør-Gudbrandsdalen i perioden 1987-1989 økte slik som en naturlig tilpasning til inflasjonen skulle tilsi. Driftsinntektene sank imidlertid klart i forhold til døgnprisene på hotell og pensjonat generelt i Norge (tabell 12 og 13).

Det tilsier at hvis det har vært et prispress, så har det først og fremst ført til at bedriftene i Midt- og Sør-Gudbrandsdalen ikke har kunnet øke sine priser like mye som overnattingsbedrifter ellers i landet, dvs. at de for å konkurrere ikke har kunnet kompensere for økte kostnader ut over inflasjonen slik andre overnattingsbedrifter i Norge gjorde i 1988 og 1989. Det tilsier dessuten at hvis det har vært en prispress for overnattingsbedriftene i OL-regionen ut over kostnadsøkningene, har det prispresset eventuelt ikke slått ut for fullt før i 1990, som det foreløpig ikke er regnskapstall fra.

Denne vurderingen bygger på en forutsetning. Og den forutsetningen er at regnskapstallene fra DU-bedriftene gir en god indikator på utviklingen i driftsinntektene for overnattingsbedriftene generelt, for det er bedriftene generelt som overnattingstallene her referer seg til.

Tabell 12: Driftsinntekter, trafikkutvikling og driftsinntekter pr gjestedøgn for overnattingsbedrifter i Midt-Gudbrandsdalen 1987-1989. Løpende og inflasjonskorrigerte inntekter.

År	Driftsinntekt, kroner	Gjestedøgn	Driftsinntekt pr gjestedøgn i løpende priser (kr.) 1987=100	Driftsinntekt pr. gjestedøgn, inflasjonskorrigert, konsumprisindeks. 1987=100 1)	Driftsinntekt pr. gjestedøgn, inflasjonskorrigert, indeks for døgnpris ved norske hotell, pensjonat. 1987=100 2)
1987	67.216.000	166.980	100.0	100.0	100.0
1988	65.204.000	149.711	108.2	101.4	97.0
1989	68.160.000	150.129	112.8	101.1	92.7

1) Konsumprisindeksen er totalprisindeksen for alle leveringsektorer, Statistisk Årbok, 1990. Tabell 218.

2) Indekstallene for døgnpris ved hotell og pensjonat i Norge er hentet fra tabell 219, Statistisk Årbok, 1990.

Tabell 13: Driftsinntekter, trafikkutvikling og driftsinntekter pr gjestedøgn for overnattingsbedrifter i Sør-Gudbrandsdalen 1987-1989. Løpende og inflasjonskorrigerte inntekter.

År	Driftsinntekt, kroner	Gjestedøgn 3)	Driftsinntekt pr gjestedøgn i løpende priser (kr.) 1987=100	Driftsinntekt pr gjestedøgn, inflasjonskorrigert, konsumprisindeks 1) 1987=100	Driftsinntekt pr gjestedøgn, inflasjonskorrigert, indeks for døgnpris ved norske hotell, pensjonat 2) 1987=100
1987	46.012.000	275.451	100.0	100.0	100.0
1988	46.696.000	258.633	108.10	93.7	96.9
1989	48.466.000	257.776	112.60	100.9	92.5

- 1) Konsumprisindeksen er totalprisindeksen for alle leveringsektorer, Statistisk Årbok, 1990. Tabell 218.
- 2) Indekstallene for døgnpris ved hotell og pensjonat i Norge er hentet fra tabell 219, Statistisk Årbok, 1990.
- 3) NB! Siden gjestedøgnstallene omfatter alle bedriftene med 20 senger og mer, og driftsinntektene kun inntektene ved DU-bedriftene, kan tallene her ikke nyttes til å beregne "inntekt pr gjestedøgn" i vanlig forstand.

4. VURDERINGER UT FRA RAPPORTENS KORTSIKTIGE OG LANGSIKTIGE FORMÅL.

Denne dokumentasjonen av overnattingsbedriftenes økonomiske situasjon og trafikkutvikling kan gi bidrag til de vurderinger som pågår når det gjelder overnattingsutbygging i forbindelse med vinter-OL i 1994. Av viktige momenter er den lave kapasitetsutnyttelsen hvor 55 prosent av tilbudt kapasitet er ubenyttet både i vertskapskommunen, OL-regionen og i hele innlandsområdet. Denne lave kapasitetsutnyttelsen tilsier at det neppe er markedsmessig grunnlag for kapasitetsutvidelser i Oppland fylke generelt på kort sikt.

At 65-75 prosent av overnattingsbedriftene er høyrisiko-bedrifter, viser nok dessuten at de eksisterende overnattingsbedriftene og finansierings-institusjonene neppe har økonomisk evne eller interesse av vesentlige kapasitetsutvidelser, før overnattingstrafikken eventuelt viser klare tegn på langsiktig vekst. At bedriftenes økonomi også i 1990 ser ut til å ha utviklet seg i negativ retning, med prispress, reduserte driftsinntekter og høyere gjeldsbelastning, bidrar nok også til dette. Sett fra de eksisterende bedriftenes side er det derfor viktig at eventuell permanent overnattingsutbygging i tilknytning til OL blir tilpasset den langsiktige markedsutviklingen volummessig, og ikke kortsiktig innkvarteringsbehov før og under selve arrangementet.

Nye overnattingstilbud som skal konkurrere på de eksisterende markedene, må dessuten regne med en viss overkapasitet og prispress, hvis de ikke har klare konkurransefortrinn i forhold til eksisterende bedrifter. Konkurransefortrinn vil f.eks. være lokalisering tett opp til de nye OL-anleggene eller uvanlig lave kostnader. De nye overnattingstilbudene som eventuelt blir bygd med henblikk på turisme etter OL, vil trolig med fordel kunne bygges ut trinnvis for å se ann markedsutviklingen. De bør også utformes kvalitetsmessig og lokaliseres slik at tilbudene i mindre grad konkurrerer på de eksisterende markedene hvor det er overkapasitet og prispress, men i større grad betjener de nye markedene OL-anleggene kan gi. Erfaringsmaterialet tilsier at en særlig bør være forsiktig med utbygging av fullservicetilbud som høyfjellshotell og fjellstuer i OL-regionen.

Dokumentasjonen i denne rapporten kan også bidra til refleksjoner omkring de konsekvensanalyse-metodene som har vært brukt for å vurdere effektene for reiselivet av vinter-OL. Et viktig kriterium vil da være metodenes treffsikkerhet, dvs. avviket mellom prognosene og det som faktisk skjer. Først etter vinter-OL i 1994 kan vi imidlertid si noe sikkert om de direkte og indirekte effektene av OL for friluftsliv og reiseliv. Men hvis OL-prognosene i kommune- og fylkesplaner om betydelig trafikkvekst og overnattingsutbygging ikke blir oppfylt, er en hovedårsak trolig at planleggerne ikke i tilstrekkelig grad har forstått eller tatt hensyn til overnattingsbedriftenes økonomiske situasjon og markedene som disse bedriftene og finansierings-institusjonene opererer på.

Referanser:

Finansmarkedsavdelingen, Bedriftsøkonomisk kontor, Norges Bank. 1990. Risikovurdering av DU-bedrifter i Oppland. Notat 4.7.1990

Hervik, A. 1990. Samfunnsøkonomiske perspektiver på OL. Senter for anvendt forskning, SAF, Bergen og Møreforskning, DH Molde.

Kamfjord, G. 1989. Perspektivnotat "Reiseliv". Notat til Fylkestingets møte i juni 1989. Oppland distriktshøgskole, Lillehammer.

Lillehammer Næringssselskap a.s. 1990. Reiselivsplan Lillehammer Kommune, Lillehammer.

Oppland fylkeskommune. 1989. Reiselivsplan for Oppland fylke. Revidert plan. Høringsutkast.

Socher, K. og Tschurtschenthaler, P. 1987. The Role and Impact of Mega-Events: Economic Perspectives - The Case of the Winter Olympic Games 1964 and 1976 at Innsbruck. I The Role and Impact of Mega-Events and Attractions on Regional and National Tourism Development. Editions AIEST. St. Gallen. Sveits.

Vonlanthen, P. og Dølvik, T. 1990. Olympiske Vinterleker 1994 og reiselivsnæringen. Østlandsforskning. Lillehammer

